

บทที่ 1

ความหมายและขอบเขตของวิชาสังคมศึกษา

ความสำคัญของกลุ่มวิชาสังคมศึกษา

กลุ่มวิชาสังคมศึกษา เป็นวิชาที่มีความสำคัญอย่างมาก เพราะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์โดยตรง มนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้เรียนจะต้องมีความรู้ในเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ และสังคม วัฒนธรรม มีทักษะกระบวนการต่างๆ ที่สามารถนำมาใช้ประกอบตัดสินใจอย่างรอบคอบ ในการดำเนินชีวิต และมีส่วนร่วมในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ในฐานะพลเมืองดี แล้วยังช่วยให้นำความรู้ทางจริยธรรม หลักธรรมทางศาสนา มาพัฒนาตนเอง และสังคมได้ จึงจะทำให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างเป็นสุข

ในสังคมที่มีระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ประชาชนพลเมืองต่างก็ต้องเผชิญกับปัญหาของสังคมส่วนรวม และปัญหาส่วนตัว หรือในบางครั้ง อาจถึงกับต้องได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจนโยบายของรัฐอีกด้วย ดังนั้นกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จึงต้องช่วยให้ผู้เรียน ได้พัฒนาความสามารถในการตัดสินใจ เพื่อแก้ไขปัญหา ทั้งส่วนตนและของสังคม อีกทั้งยังสามารถมีส่วนในการตัดสินใจของรัฐอย่างมีเหตุผล ซึ่งการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลของคนเรานั้นจะเกิดขึ้นได้นั้น ต้องได้รับการฝึกฝนอย่างมีระเบียบ มีกฎเกณฑ์ ซึ่งต้องประกอบด้วยความรู้ และการวิเคราะห์ค่านิยมของตนเองที่ชัดเจน ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้ จะช่วยให้บุคคลสามารถพยากรณ์เหตุการณ์ต่างๆ รอบตัวเรียนรู้ การกระทำต่างๆ ได้อย่างมีเหตุผล

จุดมุ่งหมายของวิชาสังคมศึกษา

วิชาสังคมศึกษา มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอิทธิพลของสภาพแวดล้อมที่มีต่อการดำรงชีวิต เป็นการเตรียมให้เยาวชนของชาติเป็นพลเมืองที่มีประสิทธิภาพ สามารถนำความรู้ไปใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน

เพื่อให้มีความรู้ มีทักษะ มีความรับผิดชอบ สามารถตัดสินใจและแก้ไขปัญหาได้อย่างมีระบบ มีคุณธรรม จริยธรรม มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณสมบัตินับตั้งแต่มุมให้นักเรียนจนปรากฏเป็นนิสัยคือ ความเป็นคนดี และสามารถนำความรู้ที่ได้รับนำไปใช้ประโยชน์ในการสร้างชีวิตให้ดีขึ้น สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ในที่สุดสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข

ดังนั้น จึงควรให้ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงามในแต่ละด้านดังนี้

1. ด้านความรู้

จากขอบเขตของสาระการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในแต่ละระดับชั้น ผู้เรียนจะได้รับความรู้จากเนื้อหาสาระ ความคิดรวบยอด และหลักการสำคัญๆ ในสาขาวิชา ต่างๆ ทางสังคมศาสตร์ ดังนี้ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ จริยธรรม สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ กฎหมาย ประชากรศึกษา และสิ่งแวดล้อมศึกษา

2. ด้านทักษะ และกระบวนการ

นักเรียนควรมีความสามารถในการแสวงหาความรู้ มีทักษะในการฟัง การอ่าน และการสังเกต สามารถสื่อสารจากการพูด เขียน และการนำเสนอ ความสามารถในการอธิบายความหมาย ของการสร้างแผนภูมิ แผนที่ ตารางเวลา ตารางเปรียบเทียบข้อมูล การจัดบันทึก รวมทั้งการใช้เทคโนโลยี และสื่อสารสนเทศต่างๆ ให้เป็นประโยชน์ในการแสวงหาความรู้

ทักษะการคิด ให้รู้จักมีวิจารณญาณในการคิด รู้วิธีการที่จะสรุปความคิด การแปลความ การวิเคราะห์หลักการและการนำไปใช้

ทักษะการแก้ปัญหา รู้จักการตั้งคำถาม การตั้งสมมุติฐานอย่างมีระบบ การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล การทดสอบสมมุติฐาน และสรุปเป็นหลักการ อันเป็นกระบวนการของการแก้ปัญหา

ทักษะกระบวนการกลุ่ม มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายในการทำงานกลุ่ม เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี เคารพสิทธิของผู้อื่น ปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายด้วยความรับผิดชอบ สร้างสรรค์ผลงาน ช่วยลดข้อขัดแย้ง และแก้ปัญหาของกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ด้านเจตคติและค่านิยม

วิชาสังคมศึกษาจะช่วยพัฒนา ความรัก ความผูกพันที่มีต่อชาติ ศาสนา

พระมหากษัตริย์ เห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมรู้จักอนุรักษ์ไว้ เห็นคุณค่าของการทำงาน รู้จักวิเคราะห์การทำงาน เสียสละและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ช่วยพัฒนาเจตคติ ค่านิยมเกี่ยวกับประชาธิปไตย และความเป็นมนุษย์ เช่น รู้จักตนเอง รู้จักฟังตนเอง ชื่อสัตย์สุจริต มีวินัย มีความกตัญญู

4. ด้านการจัดการ และการปฏิบัติ

วิชาสังคมศึกษาจะช่วยพัฒนาให้ผู้เรียน สามารถนำความรู้ที่ได้รับจัดการกับตนเอง รู้จักเวลาว่างให้เกิดประโยชน์ นำปัญหาประโยชน์และอุทิศตนเพื่อส่วนรวม

วิสัยทัศน์

1. กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นศาสตร์ บูรณาการที่มุ่งให้เยาวชน เป็นผู้มีการศึกษา พร้อมทั้งจะเป็นผู้นำ เป็นผู้มีส่วนร่วม และเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ โดย

- นำความรู้จากอดีตมาสร้างความเข้าใจในมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศ เพื่อการตัดสินใจในการเป็นพลเมืองดี

- นำความรู้เกี่ยวกับโลกของเรามาสร้างความเข้าใจในกระบวนการก่อเกิดสภาพแวดล้อมของมนุษย์เพื่อการตัดสินใจในการดำรงชีวิตในสังคม

- นำความรู้เรื่องการเมืองการปกครองมาตัดสินใจเกี่ยวกับการปกครอง ชุมชนท้องถิ่นและประเทศชาติของตน

- นำความรู้เรื่องการผลิต การแจกจ่าย และการบริโภคสินค้าและบริการ มาตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดเพื่อการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการอยู่ในสังคม

- นำความรู้เกี่ยวกับคุณค่าของจริยธรรม ศาสนา มาตัดสินใจในการประพฤติปฏิบัติตนและการอยู่ร่วมกับผู้อื่น

- นำวิธีการทางสังคมศาสตร์มาค้นหาคำตอบเกี่ยวกับประเด็นปัญหาในสังคม และกำหนดแนวทางประพฤติปฏิบัติที่สร้างสรรค์ต่อส่วนรวม

เยาวชนจำเป็นต้องศึกษาสาระการเรียนรู้ กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อให้เข้าใจสังคมโลกที่ซับซ้อน สามารถปกครองดูแลตนเอง รับผิดชอบ เอาใจใส่ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมของโลกได้

ดังนั้น ตลอดระยะเวลาของการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรแสดงให้เห็นว่าผู้เรียน กลุ่มสังคม ศาสนา และวัฒนธรรม ได้ใช้ความรู้อย่างมีความหมาย เพื่อการตัดสินใจ การสำรวจตรวจสอบ การสืบค้น การสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ และนำทางตนเองและผู้อื่น เชื่อมโยง ความรู้ที่เรียนสู่โลกแห่งความเป็นจริงในชีวิตได้

2. กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ได้บูรณาการสรรพความรู้ กระบวนการ และปัจจัยต่างๆ เพื่อการเรียนรู้ตามเป้าหมายของท้องถิ่นและประเทศชาติ การเรียน การสอนต้องใช้ข้อมูล ความรู้ทั้งในระดับท้องถิ่น ประเทศชาติ และระดับโลก เชื่อมโยง เข้าด้วยกัน

3. ผู้เรียนได้อภิปรายประเด็นปัญหาพร้อมสมัย ร่วมกับเพื่อนและผู้ใหญ่ สามารถ แสดงจุดยืนในค่านิยม จริยธรรมของตนอย่างเปิดเผยและจริงใจ ขณะเดียวกันก็รับฟังเหตุผล ของผู้อื่นที่แตกต่างจากตนอย่างตั้งใจ

4. การเรียนการสอนเป็นบรรยากาศของการส่งเสริมการคิดขั้นสูงในประเด็น หัวข้อที่ลึกซึ้ง ท้าทาย ผู้สอนปฏิบัติต่อผู้เรียน ที่จะให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ อย่างมีความหมาย ให้ผู้เรียนได้รับการประเมินที่เน้นการนำความรู้มาประยุกต์ใช้ทุกรายวิชา

5. กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมมีการจัดเตรียมโครงการ ที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของสังคมที่ให้ผู้เรียนได้นำสิ่งที่เรียนไปใช้ได้จริงใน การดำเนินชีวิต

การปฏิรูปการศึกษา

การปฏิรูปการศึกษา คือการปรับกระบวนการทั้งระบบของระบบการเรียนรู้ การคิด ของบุคคลและสังคมเกี่ยวกับตนเอง สิ่งที่มีมนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ เพื่อพัฒนาสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ และสิ่งใหม่ให้ผสมผสานได้กับมรดกทางวัฒนธรรมในอดีต อันจะเป็นประโยชน์ต่อชีวิตและสังคม ทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยมุ่งให้มีสันติกับตนเอง กับสังคม กับเพื่อนร่วมโลกและกับธรรมชาติ

การปฏิรูปการศึกษาครั้งที่หนึ่ง

ในยุคการล่าอาณานิคมของประเทศตะวันตก ซึ่งเป็นช่วงของรัชกาลที่ 4 และ รัชกาลที่ 5 ด้วยพระปรีชาสามารถ ดำเนินนโยบายทางการทูตตลอดจนการเจริญสัมพันธไมตรี มาแต่ครั้งสมัยอยุธยา มีการนำความรู้ของชาติตะวันตกมาประยุกต์ใช้ จึงทำให้การปฏิรูป ทุกระบบของประเทศ นำไปสู่ความทันสมัยแต่ก็ยังคงอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมไทย

การศึกษา เป็นระบบหนึ่งที่ได้ปฏิรูปให้สอดคล้องกับสภาพของสังคม ในสมัยนั้น ผู้นำการศึกษาและการปกครองในยุคแรกคือ สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี ต่อมา เมื่อจัดตั้งกระทรวงธรรมการ ได้มีการปฏิรูปการศึกษาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 รัชกาลที่ 6 และรัชกาลที่ 7 จากที่มีการจัดการศึกษา ในวัด ในวังและที่บ้าน ต่อมาเป็นการศึกษาในโรงเรียน มีพระราชบัญญัติการศึกษา มีการจัดทำหลักสูตร จัดตั้งโรงเรียนประถมและมัธยม โรงเรียนฝึกอาชีพ จัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครู มหาวิทยาลัย ฯลฯ ทั้งนี้ เป็นไปอย่างสอดคล้องกันทั้งระบบ

การปฏิรูปการศึกษาครั้งที่สอง

มีการปรับปรุงแผนการศึกษาแห่งชาติหลายแผน หลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ใน พ.ศ. 2475 โดยมีการปรับปรุงตามสภาพของปัญหาที่เกิดขึ้น และต่อมาในปี พ.ศ. 2499 ได้มีการจัดตั้งสภามหาวิทยาลัยแห่งชาติ ซึ่งต่อมาเป็นสภากาการศึกษาแห่งชาติ ในปี พ.ศ. 2502 มีหน่วยงานเพิ่มอีก 3 แห่ง คือ สภาวิจัยแห่งชาติ สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสภาความมั่นคงแห่งชาติ ทั้ง 4 หน่วยงาน ซึ่งรวมทั้งสภากาการศึกษาแห่งชาติด้วยนั้น เป็นผู้กำกับกับการปฏิบัติชี้แนวทางการพัฒนา สำหรับทางด้านการศึกษา นั้น ได้มีการขยายการศึกษาเชิงปริมาณอย่างรวดเร็ว มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยในจังหวัดต่างๆ

เมื่อ 25 มิถุนายน 2517 มีการตั้งคณะกรรมการการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา ซึ่งคณะกรรมการฯ ได้ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย อย่างกว้างขวาง รวมทั้งฟังความคิดเห็นจากบุคคลหลายฝ่าย ประกอบกับสภาพการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทย (ยุค 14 ตุลาคม 2516 ที่ผ่านมา) และความขัดแย้ง ในที่สุดแล้วมีการสรุปข้อเสนอ 10 ประการ คือ

1. ความเสมอภาคทางการศึกษา : ในสิทธิ ในโอกาสและการจัดสรรทรัพยากร
2. โครงสร้างระบบการศึกษา จาก 4 : 3 : 3 : 2 ไปสู่ 6 : 3 : 3
3. ระบบบริหารการศึกษา : เอกภาพในนโยบาย
4. เนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนรู้ ยึดหยุ่น ประสานระหว่างในโรงเรียน นอกโรงเรียน และตามอัธยาศัย
5. บทบาท และฐานะของครู : ยกย่องวิชาชีพ และพัฒนาครู
6. อุดมศึกษา กว้างขวาง หลายระบบย่อย
7. การจัดการศึกษาเอกชน รัฐสนับสนุนคุณภาพหน่วยที่ไม่หวังกำไร
8. การลงทุนทางการศึกษา ระดมทรัพยากร จัดสรรให้เหมาะสม วางเป้าหมาย
9. ปรับกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาต่างๆ ให้สอดคล้อง
10. ปฏิรูปโครงสร้างอื่นให้สอดคล้อง

การปฏิรูปครั้งนี้จะสำเร็จลงได้ต้องขึ้นอยู่กับเงื่อนไขสำคัญ คือต้องปฏิรูปทั้งระบบและกระบวนการ เพราะข้อเสนอทั้ง 10 ประการเกี่ยวกันเป็นลูกโซ่ นอกจากนี้จะต้องปฏิรูปโครงสร้างอื่น ให้สอดคล้องต้องกันด้วย

ในที่สุด ได้มีการประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ เมื่อวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2520 และมีหลักสูตรประถมศึกษา หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524

ต่อมาได้ทำการปรับปรุงหลักสูตร พุทธศักราช 2521 และหลักสูตรพุทธศักราช 2524 โดยกระทรวงศึกษาธิการ ได้มีคำสั่งให้โรงเรียนต่างๆ ใช้หลักสูตรตั้งแต่ปีการศึกษา 2534 โดยในปีการศึกษา 2533 ให้เริ่มใช้กับโรงเรียนที่อยู่ในโครงการโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตรของกรมวิชาการ คือหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2534) แนวความคิดพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร คือการศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิตที่ท่าประโยชน์ต่อสังคม

การปฏิรูปการศึกษาครั้งที่สาม

จากการเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างรวดเร็ว เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information and Communication Technology : ICT) เข้ามามีบทบาททุกวงการ และถูกนำมาใช้ในระบบเศรษฐกิจ ธุรกิจ การปกครอง การเมือง ศาสนา วัฒนธรรม ฯลฯ ทำให้มีการแข่งขันสูง สังคมใดไม่รู้เท่าทันจะถูกเอาเปรียบ ในปี พ.ศ. 2540 เศรษฐกิจไทยทรุดฮวบ จนแพร่กระจายไปทั่วภาคพื้นฐานเอเชียตะวันออกเฉียง จึงได้มีการจัดตั้งคณะศึกษาการศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อศึกษาและเสนอแนะการปฏิรูปการศึกษา โดยธนาคารกสิกรไทย เป็นผู้สนับสนุน ซึ่งประกอบด้วยผู้ที่มีประสบการณ์ภาคเอกชน ภาครัฐ ภาคราชการ ภาคประชาชน ฯลฯ ภาคองค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์ ฯลฯ ร่วมกันทำงานนี้ โดยไม่มีค่าตอบแทน ได้กระตุ้นและระดมให้องค์กรต่างๆ ร่วมงานกับระดับรากหญ้า จากล่างสู่บน จนในที่สุดจึงมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

ด้วยหลักของการปฏิรูปการศึกษาครั้งนี้ ระบบการศึกษาต้องให้มีการยืดหยุ่น เชื่อมโยงกันระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มีการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี ซึ่งสามารถเรียนได้ถึง 12 ปี ตามความเหมาะสม โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย มีการปรับปรุงคุณภาพอุดมศึกษา และอาชีวศึกษา ในส่วนของการจัดการ

ได้มุ่งปรับระบบการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้ผู้เรียนรู้ เรียนรู้คู่ คุณธรรม มีการวางมาตรฐาน และประกันคุณภาพการศึกษา ยกระดับมาตรฐานวิชาชีพครู มีระบบพัฒนาครู จัดให้มีเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา มีการระดมและจัดสรรทรัพยากร การบริหารจัดการมุ่งให้โรงเรียน และสถานศึกษาเป็นแกน โดยมีประชาชนเป็นส่วนร่วม มีการกระจายอำนาจการบริหารสู่โรงเรียน และสถานศึกษา ประสานงานโดยเขตพื้นที่ การศึกษา เพื่อให้มีการปรับระบบให้สอดคล้องกัน จำเป็นต้องปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง กับการบริหารครู และทรัพยากร โดยมีคณะกรรมการบริหารสำนักงานปฏิรูปการศึกษา เป็นผู้ดำเนินงาน

หัวใจของการปฏิรูปการศึกษา พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มี มาตรา 78 มาตรา มีเพียง 3 ประการ คือ

1. บุคคลทุกคนมีสิทธิและโอกาส เข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพเสมอกันตลอด ชีวิต และในช่วงการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

2. ปฏิรูประบบและกระบวนการเรียนรู้ โดยถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด ให้ผู้เรียน

3. ระดมและกระจายทรัพยากร จัดการศึกษาให้กว้างขวางทั่วถึงและเป็นธรรม ให้ประชาชนมีส่วนร่วม

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กล่าวถึงการจัดทำหลักสูตร ขั้นพื้นฐานไว้ในมาตรา 27 ดังนี้ “ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรง ชีวิต และการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่ จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในวรรคหนึ่ง ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหา ในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของ ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ”

ในที่สุด กระทรวงศึกษาธิการ จึงได้จัดทำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และ ประกาศใช้หลักสูตรนี้ เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2544 โดย เรียกหลักสูตรฉบับนี้ว่า “หลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544” ซึ่งถือเป็น “หลักสูตรแกนกลางของประเทศ” และกำหนดว่า “สถานศึกษาต้องนำสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดในหลักสูตรไปจัด ทำหลักสูตรสถานศึกษา ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชน และสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศชาติและพลโลก”

โดยในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้กำหนดเฉพาะสาระ และมาตรฐานการเรียนรู้ไว้กว้าง ๆ โดยไม่มีการกำหนดรายละเอียดสาระการเรียนรู้ เพื่อ เปิดโอกาสให้สถานศึกษาแต่ละแห่งเพิ่มเติมรายละเอียดได้ ตามวิสัยทัศน์ของสถานศึกษา และบริบทชุมชน

หลักสูตรและเอกสารหลักสูตร

ปัจจุบันประเทศไทยมีการกำหนดทิศทางการศึกษา โดยใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ประกาศใช้วันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2542 และกำหนดให้สถานศึกษา ใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ซึ่งถือเป็นหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรเป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคนที่จะมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เรื่องของเนื้อหาความรู้ ตามมาตรา 23 การจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ในเรื่องต่อไปนี้

1. ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมา ของสังคมไทย และระบบการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ เป็นประมุข

2. ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน

3. ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ ใช้ภูมิปัญญา

4. ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษาเน้นการใช้ภาษาอย่างถูกต้อง

5. ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวิชาสังคมศึกษา เป็นความรู้ที่เกี่ยวกับตนเอง ความสัมพันธ์ ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย ระบบการเมืองการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข นอกจากนี้ยังเน้นเรื่องของเทคโนโลยีการนำมาใช้ การใช้

ประโยชน์ให้คุ้มค่า การนำทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาบริหารจัดการ ป่าอนุรักษ์
ให้สมดุลยั่งยืน ความรู้ที่เกี่ยวกับศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย การประยุกต์ใช้
ภูมิปัญญา ตลอดจนความรู้ ทักษะ ในการประกอบอาชีพการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

พื้นฐานแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นศาสตร์แห่งบูรณาการ หลักสูตร
และการเรียนการสอนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีลักษณะของการเชื่อมโยง
สาระการเรียนรู้ต่างๆ ในหลักสูตรเข้าด้วยกัน เช่น วิธีการและแนวคิดของนักวิทยาศาสตร์
กระบวนการของนักคณิตศาสตร์ ความคิดสร้างสรรค์ของศิลปิน นักดนตรี
ประสบการณ์ของนักศิลปะ และทักษะการสื่อสารถ่ายทอดภาษาออกมา

กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมสามารถบูรณาการกับกลุ่มอื่น ได้ดังนี้

- กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเชื่อมโยงได้กับการเรียนกลุ่มภาษา

ผู้เรียนที่เรียนสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ต้องใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร
ได้เป็นอย่างดี ใช้ภาษาในการให้เหตุผลและแก้ปัญหา ปกป้องรักษาวัฒนธรรมให้คงไว้
การพัฒนาทักษะ ทางภาษาในการเรียนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ได้แก่ การอ่าน
เขียน พูด ฟังเรื่องราว และพิจารณาวรรณกรรมต่างๆ จะเปิดโลกทัศน์ให้ผู้เรียนได้เข้าใจ
โลกด้วยการศึกษาวรรณกรรมเหล่านี้ในเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม วรรณกรรม
จากสิ่งพิมพ์ที่ปรากฏอยู่ในชีวิตประจำวันของผู้เรียนมีมากมายที่จะ พัฒนาทักษะทางภาษาได้
มิใช่แต่เฉพาะจากหนังสือเรียน ทั้งนี้ เพื่อขยายประสบการณ์ทางสังคมที่เป็นจริงของผู้เรียน
ให้กว้างขวางขึ้น สื่อเทคโนโลยีต่างๆ และคอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมืออีกทางหนึ่งที่ทำให้
ผู้เรียนพัฒนาภาษาเพื่อการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ

- กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเชื่อมโยงได้กับการเรียนกลุ่มศิลปะ

ศิลปะช่วยให้ผู้เรียนได้เข้าใจมุมมองต่างๆ เกี่ยวกับโลก งานศิลปะสะท้อน
ให้เห็นความเป็นจริงของสังคม การเมือง เศรษฐกิจ ในยุคสมัยต่างๆ ได้ ศิลปะสะท้อน
ความคิด จิตวิญญาณความหวังของมนุษยชาติ เป็นเสมือนบันทึกลึกซึ้งว่ามนุษย์เรามี
ชีวิต มีความคิดคำนึงอย่างไร ด้วยการนำเสนอมุมมองที่เป็นเอกลักษณ์ของผู้สร้างงาน
ศิลปะนั้น ศิลปะจึงช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โลกกว้างที่เขาอาศัยอยู่ การศึกษาสังคมจากงาน
ศิลปะยังทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ด้วย

- กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเชื่อมโยงได้กับการเรียนกลุ่มคณิตศาสตร์ คณิตศาสตร์เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้เรียนได้ตรวจสอบและแก้ปัญหาต่างๆ ผู้เรียนได้ใช้แนวคิดทางคณิตศาสตร์ในการจัดระบบ วิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูลต่างๆ ที่สัมพันธ์กับเหตุการณ์หรือประเด็นปัญหาในสังคมได้ ทั้งยังเชื่อมโยงให้ผู้เรียนได้นำวิธีการแก้ปัญหามาใช้เพื่อประเมินความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ในอดีตกับเงื่อนไขในปัจจุบัน และผลที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ด้วย

- กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเชื่อมโยงได้กับการเรียนกลุ่มวิทยาศาสตร์ ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ช่วยให้ผู้เรียนได้สำรวจองค์ประกอบทางการเมือง เศรษฐกิจ ลักษณะทางกายภาพ และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกันและที่ปรากฏอยู่ในสังคมที่เขาอยู่ กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และวิทยาศาสตร์เชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิดเกี่ยวกับการศึกษาโลก ทั้งทางกายภาพและทางสังคม การตรวจสอบผลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่มีผลต่อการดำรงชีวิตในสังคม การนำแนวคิดทางวิทยาศาสตร์มาใช้ และผลที่เกิดขึ้น ทั้งสองวิชาสามารถเชื่อมโยงให้ผู้เรียนเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงและมองเห็นการปฏิบัติเพื่อกิจกรรมทางสังคมได้

- กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเชื่อมโยงได้กับการเรียนกลุ่มพลศึกษา และสุขศึกษา

พลศึกษาและสุขศึกษาช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาเจตคติ ค่านิยม จริยธรรม และวิธีการต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการแก้ปัญหา และการตัดสินใจในเรื่องราวต่างๆ ได้ ผู้เรียนสามารถใช้ทักษะและการปฏิบัติตนทางพลศึกษาและสุขศึกษามาดำรงชีวิตเพื่อพัฒนาร่างกาย อารมณ์ และจิตใจให้มีคุณภาพ จึงเป็นการเชื่อมโยงระหว่างคุณค่าทางร่างกายและสติปัญญาเพื่อการส่งเสริมการดำเนินชีวิตที่ดีต่อสุขภาพ

- กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเชื่อมโยงได้กับการเรียนกลุ่มการงาน อาชีพ และเทคโนโลยี

การเรียนการงานอาชีพและเทคโนโลยีมุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ และประสบการณ์ในงานที่เป็นพื้นฐานของวิชาอาชีพ มีทักษะในการทำงาน มีเจตคติที่ดีต่องานอาชีพ มีจริยธรรม คุณธรรมในการทำงาน และสามารถนำความรู้ ทักษะและกระบวนการเทคโนโลยีไปใช้ในการดำเนินชีวิต ซึ่งเชื่อมโยงสัมพันธ์กับการเรียนรู้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ที่เน้นการดำเนินชีวิตในสังคมบนพื้นฐานของสัมมาอาชีพที่ก่อปรด้วย คุณธรรมจริยธรรม และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น เน้นการพัฒนาความเป็นพลเมืองที่ดีต้องประกอบอาชีพที่สุจริต และเป็นประโยชน์ต่อตนและสังคมส่วนรวมด้วย

ดังนั้น การเรียนการสอนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมจึงมีใช้การเรียน แต่เนื้อหาความรู้ แต่ต้องการให้ผู้เรียนเป็นนักการแก้ปัญหา นำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ได้จัดโอกาสให้ผู้เรียนได้สำรวจความเป็นไปในสังคมและในโลก พิจารณาวามมนุษย์ พูดเขียน ประเมิน คิดคำนวณ วิเคราะห์ แก้ปัญหา สร้างจินตนาการ และพากเพียร พยายาม ในเรื่องต่างๆ กันอย่างไร สังคมศึกษาเชื่อมโยงกิจกรรมที่มนุษย์ทำ ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตเข้าด้วยกัน

กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมจึงเน้นการเรียนการสอนที่บูรณาการ ความรู้จากสาระการเรียนรู้ต่างๆ มาหลอมรวมเข้าด้วยกันในประเด็นปัญหาหรือเรื่องที่จะ ศึกษาการจัดหลักสูตรและหน่วยการเรียนรู้ของกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จึงมักเป็นประเด็นปัญหาที่เป็นบูรณาการ ลักษณะหน่วยการเรียนรู้แบบนี้จะนำมาจากแนวคิด ความคิดรวบยอด ปัญหา หรือโครงการ ที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เชื่อมโยงข้อมูลต่างๆ ที่เขาต้องแสวงหาและรวบรวมมา ประเด็นปัญหาหรือโครงการเหล่านั้นอาจเป็นเรื่องที่ เกี่ยวข้องกับสาระต่างๆ ในกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กลุ่มภาษาไทย กลุ่ม คณิตศาสตร์ กลุ่มวิทยาศาสตร์ กลุ่มศิลปะ กลุ่มพลศึกษาและสุขศึกษา และกลุ่มการงาน อาชีพและเทคโนโลยี ตัวอย่างหน่วยการเรียนรู้ในลักษณะนี้ เช่น เรื่องการเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรม ความรับผิดชอบ การพึ่งพา ความขัดแย้ง ความสมดุล และความขาดแคลน เป็นต้น จะเห็นได้ว่า การนำหน่วยการเรียนรู้มาให้ผู้เรียนเรียน เป็นเรื่องที่ครูต้องค้นหา ต้องออกแบบเอง มิใช่ นำมาจากหัวข้อของหนังสือเรียน หน่วยการเรียนรู้ในลักษณะนี้จะมี ลักษณะสะท้อนให้เห็นภาพรวมของแนวคิดต่างๆ ได้กว้างขวางและลึกซึ้ง มองเห็นวิธีการ จัดการเรียนรู้เพื่อให้ได้ความรู้ในหน่วยการเรียนรู้นั้นได้หลากหลายวิธี ไม่ว่าจะด้วยการเรียน เป็นกลุ่ม เป็นรายบุคคล การศึกษาวิจัย การลงมือปฏิบัติงาน การสำรวจภาคสนาม การทดลองในห้องปฏิบัติการและการใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ เป็นต้น หน่วยการเรียนรู้ ในลักษณะนี้จึงต้องใช้เวลาในการศึกษานานพอสมควร สิ่งที่เรียนจึงจะมีความหมายต่อตัวผู้เรียน

คุณภาพของผู้เรียน

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดให้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นกลุ่มสาระพื้นฐานที่ผู้เรียนต้องเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ประกอบด้วยศาสตร์สาขาต่าง ๆ หลายแขนง มีลักษณะเป็นพหุวิทยาการ มุ่งเน้นให้ผู้เรียน มีความรู้ มีทักษะกระบวนการ มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ รวมทั้งได้แสดง บทบาทและความรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและต่อสภาพแวดล้อม

จากองค์ประกอบดังกล่าว จึงทำให้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีจุดเน้นในการสร้างคุณภาพของผู้เรียน ดังนี้

1. ยึดมั่นในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ สามารถนำหลักธรรมคำสอนไปใช้ปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันได้ เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคมส่วนรวม

2. ยึดมั่น ศรัทธาและซำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี ปฏิบัติตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไทย รวมทั้งถ่ายทอดสิ่งที่ดีงามไว้เป็นมรดกของชาติ เพื่อสันติสุขของสังคมไทยและสังคมโลก

3. มีความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ และสามารถนำหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ภาควิไมใจในความเป็นไทย ทั้งในอดีตและปัจจุบัน สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ และนำไปสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้

5. มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีงามระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เป็นผู้สร้างวัฒนธรรม มีจิตสำนึก อนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ตลอดระยะเวลาที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ได้มีส่วนส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ และมีจุดเน้นเมื่อผู้เรียนให้มีคุณภาพ และมีจุดเน้นเมื่อผู้เรียนเรียนปีสุดท้ายของแต่ละช่วงชั้น ดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 (จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 3)

1. ได้เรียนรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเองและผู้ที่อยู่รอบข้าง ตลอดจนสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นที่อยู่อาศัย และเชื่อมโยงประสบการณ์ไปสู่โลกกว้าง

2. ผู้เรียนได้รับการพัฒนาให้มีทักษะกระบวนการ และมีข้อมูลที่จำเป็นต่อการพัฒนาให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม ประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ มีความเป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ การอยู่ร่วมกันและการทำงานกับผู้อื่น มีส่วนร่วมในกิจกรรมของห้องเรียน และได้ฝึกหัดการตัดสินใจ

3. ได้ศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับตนเอง ครอบครัว โรงเรียนและชุมชนในลักษณะการบูรณาการ ผู้เรียนได้เข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับปัจจุบันและอดีต มีความรู้พื้นฐานทางเศรษฐกิจ ได้ข้อคิดเกี่ยวกับรายรับ-รายจ่ายของครอบครัว เข้าใจถึงการเป็นผู้ผลิต ผู้บริโภค รู้จักการออมขั้นต้น และวิธีการเศรษฐกิจพอเพียง

4. ได้รับการพัฒนาแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศิลธรรม จริยธรรม หน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์ เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจในขั้นที่สูงต่อไปนี้

ช่วงชั้นที่ 2 (จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6)

1. ได้เรียนรู้เรื่องของจังหวัด ภาคและประเทศของตนเอง ทั้งเชิงประวัติศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพ สังคม ประเพณี และวัฒนธรรม รวมทั้งการเมือง การปกครอง และสภาพเศรษฐกิจ โดยเน้นความเป็นประเทศไทย

2. ได้รับการพัฒนาความรู้และความเข้าใจในเรื่องศาสนา ศิลธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ รวมทั้งมีส่วนร่วมศาสนพิธีและพิธีกรรมทางศาสนามากยิ่งขึ้น

3. ได้ศึกษาและปฏิบัติตนตามสถานภาพ บทบาท สิทธิหน้าที่ในฐานะพลเมืองดี ของท้องถิ่น จังหวัด ภาค และประเทศ รวมทั้งได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมตามขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่นตนเองมากยิ่งขึ้น

4. ได้ศึกษาเปรียบเทียบเรื่องราวของจังหวัดและภาคต่างๆ ของประเทศไทย กับประเทศเพื่อนบ้าน

5. ได้รับการพัฒนาแนวคิดทางสังคมศาสตร์ เกี่ยวกับศาสนา ศิลธรรม จริยธรรม หน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์ เพื่อขยายประสบการณ์ไปสู่การทำความเข้าใจในภูมิภาคซีกโลกตะวันออกและตะวันตกเกี่ยวกับศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม การดำเนินชีวิต การจัดระเบียบทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากอดีตสู่ปัจจุบัน

ช่วงชั้นที่ 3 (จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3)

1. ได้เรียนรู้และศึกษาเกี่ยวกับความเป็นไปของโลก โดยการศึกษาประเทศไทย เปรียบเทียบกับประเทศในภูมิภาคต่างๆ ในโลก เพื่อพัฒนาแนวคิดเรื่องการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

2. ได้เรียนรู้ และพัฒนาให้มีทักษะที่จำเป็นต่อการเป็นนักคิดอย่างมีวิจารณญาณ
3. ได้รับการพัฒนาแนวคิดและขยายประสบการณ์เปรียบเทียบระหว่างประเทศไทยกับประเทศในภูมิภาคต่างๆ ในโลก ได้แก่ เอเชีย โอเชียเนีย แอฟริกา ยุโรป อเมริกาเหนือ อเมริกาใต้ ในด้านศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์และสังคมศาสตร์
4. ได้รับการพัฒนาแนวคิด และวิเคราะห์เหตุการณ์ในอนาคต สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิต และวางแผนการดำเนินงานได้อย่างเหมาะสม

ช่วงชั้นที่ 4 (จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6)

1. ได้เรียนรู้และศึกษาความเป็นไปของโลกอย่างกว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้น
 2. ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้พัฒนาตนเองเป็นพลเมืองดี มีคุณธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ รวมทั้งมีค่านิยมอันพึงประสงค์ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข รวมทั้งมีศักยภาพเพื่อการศึกษาต่อในชั้นสูงตามความประสงค์ได้
 3. ได้เรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาไทย มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย ประวัติศาสตร์ของชาติไทย ยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
 4. ได้รับการส่งเสริมให้มีนิสัยที่ดีในการบริโภค เลือกและตัดสินใจบริโภคได้อย่างเหมาะสม มีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมไทย และสิ่งแวดล้อม มีความรักท้องถิ่นและประเทศชาติ มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้กับสังคม
 5. เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของตนเอง ชี้นำตนเองได้ และสามารถแสวงหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ในสังคมได้ตลอดชีวิต
- (กระทรวงศึกษาธิการ 2544, หน้า 4-9)